

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QISHLOQ XO‘JALIGI VAZIRLIGI**

**VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH
QO‘MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI**

**2025-yil 21-22 may kunlari Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, “Biologiya, ekologiya va
dorivor o‘simliklar” kafedrasining**

**“O‘zbekistonda biologiya, ekologiya va qishloq xo‘jaligidagi
muammolari hamda ularni yechimlari” mavzusidagi**

**RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
Materiallari to‘plami**

Samarqand - 2025

KIRISH

Mintaqamizdagi tabiiy resurslarning cheklanganligi ulardan barqaror foydalanish strategiyasi ishlab chiqish lozimligini ko'rsatadi. Ilmiy asoslangan xulosalarga ko'ra, Markaziy Osiyoning aholi zich yashaydigan hududlarida biologik xilma-xillikning kamayishi, tuproqlarning kimyoviy moddalar bilan ifloslanishi, suvning miqdor va sifat ko'rsatkichlarini yomonlashuvi, yaylovlar degradatsiyasi, atmosfera havosining mo'tadil ifloslanishi hamda mintaqada doimiy yashaydigan aholi o'rtasida mavsumiy yuqumli kasalliklarning ortish holatlari yil sayin oshib bormoqda.

2022-2026 yillardagi Yangi O'zbekistonning rivojlanish strategiyasida yuqorida ta'kidlanib o'tilgan umummilliy ekologik va ijtimoiy muammolarning yechimiga qaratilgan yondashuvlarda ilmiy tadqiqotlarning roli alohida e'tirof etilgan. Atrof muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan samarali foydalanish, qishloq xo'jaligi va sanoatni rivojlantirishda resurstejamkor texnologiyalarni keng joriy etish, mahsulotlarni saqlash, qayta ishlash va joriy etishda raqamli texnologiyalarga asoslanish bugungi kundagi ustuvor masala sifatida shakllantirildi.

Mazkur to'plamda mujassamlashtirilgan ilmiy maqolalarda yoritilgan muammolar va ularning yechimi yuqori texnologiyalarga asoslangan ilmiy yondashuv sifatida o'z aksini topgan. O'simlik, hayvonot va mikroorganizmlarning zamonaviy holati, ularning tashqi muhit omillariga moslanish strategiyasi, qishloq xo'jalik ekinlari biologiyasi, ulardan yuqori, ekologik toza va arzon xomashyo yetishtirishning resurstejamkor texnologiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan ilmiy maqolalar kelajakda mintaqadagi globallashuv jarayonlari uchun katta dasturil amal sifatida xizmat qilishiga ishonamiz.

Tashkiliy qo‘mita:

Yunusov X.B.- Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, professor

Safarov Alisher Abduqahor o‘g‘li - O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasining Fan va ta'lim sohasini rivojlantirish bo‘limi boshlig‘i, b.f.d., professor v.b.

Xamzayev Abdushukur Hudayqulovich - O‘zbekiston Ekologik partiyasi Markaziy Kengashi ijroiya qo‘mitasi raisi, q.x.f.d. professor

Farmon Toshev - O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan jurnalist. Xalq deputatlari viloyat Kengashi deputati

Mavzu. "Ekologik mavzularning OAVda yoritishning dolzarb masalalari"

I-Plenar yig‘ilish:

Gafurova Lazizaxon Akramovna - M.Ulug‘bek nomli O‘zbekiston milliy universiteti professori

Mavzu. "Iqlim o‘zgarishi degradatsiyaga uchragan tuproqlar unumdorligini oshirishda innovatsion texnologiyalar"

Mambetullaeva Svetlana Mirzamuratovna - Qoraqalpoq Tabiiy Fanlar ilmiy tadqiqot instituti direktori biologiya fanlari doktori, professor

Mavzu. "Janubiy Orol bo‘yi tabiiy muhitini o‘zgartirish sharoitida mayda sut emizuvchilar faunasining biologik xilma-xilligi"

Xoshimov Turaxon Juraxonovich - Ekspert ekolog

Mavzu. "Yashil iqtisodiyotga o‘tishda, yangilanayotgan energiya turlari va innovatsion rivojlanishning ekologik avzalliklari"

Abdullaev Baxtiyor Nosirovich - Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti dotsenti. Xalq deputatlari viloyat Kengashi "Agrar, suv xo‘jaligi va ekologiya masalalari" bo‘yicha doimiy komissiya raisi

Mavzu. "Degradatsiyaga uchragan tuproqlar va ularning ekologik holatini yaxshilash usullari"

Fayzullaev Burxon Fayzullaevich

– O‘simliklar karantini va himoyasi ilmiy-tadqiqot instituti Samarqand mintaqaviy filiali katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Mavzu. "Samarqand viloyatida o‘simliklarni himoya qilish borasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar"

Aliyev Baxtiyor Xojayarovich

– Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti o‘qituvchisi

Mavzu: "Janubiy O‘zbekiston suv omborlarida gidrobiontlar bioxilma-xilligiga abiotik va antropogen faktorlar ta’siri"

Qo‘shimcha ma’lumotlar:

Telefon: 998(93) 724 79 67

E-mail: ssuv@edu.uz

Web-sayt: www.ssuv.uz

Uzbekistan // Actual Problems of Ecology and Environmental Management: E3S Web of Conferences. – Vol. 265. – Moscow, 2021. – P. 1-7. (Article Number: 01014). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501014>

7. R. Masharipov, S. Suyarov, N. Khasanov, T. Jabbarova, F. Jalilov, F. Turikhanov, D. Kosimov, I. Tuinazarova, F. Shodmonov. // Influence of hydrochemical indicators on the age and density of bivalve molluscs, spread in the lower reaches of the Zarafshan river. E3S Web of Conferences 265, 01013 (2021) APEEM 2021 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501013>.
8. Khusniddin Boymurodov,, Nodir Khasanov. // Influence of abiotic factors on biodiversity of the populations of bivalve molluscs of the Lower Zarafshan reservoirs. E3S Web of Conferences 265, 01012 (2021) APEEM 2021 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501012>
9. Tozagul Zhabborova, Khusniddin Baymuradov, Iroda Tuinazarova, Bekzod Otakulov, Azamat Egamkulov. Aquatic ecosystems of the lower reaches of the Zarafshan River. Diversity and ecological groups of mollusks. E3S Web of Conferences 262, 04009 (2021) ITEEA 2021. – P. 1-4.
10. Boymurodov H, Jabborov Kh, Jabbarova T, Aliyev B., Mirzamurodov O, Egamkulov A. Changes in the habitats of the Unionidae, Euglesidae, Pisididae and sorbiculidae species with the construction of reservoirs in the kashkadarya basin due to climate change // Reliability: Theory and Applications Electronic Journal of International group on reliability journal is registered in the library of the u.s. congress special issue 4 (70)November 2022.345-348 p.

УДК. 577. 472 : 626. 80.

KATTAQURG‘ON SUV OMBORIDA UNIONIDAE, CORBICULIDAE, LYMNAEIDAE VA ASTACIDAE OILALARI GIDROBIONTLARNING TARQALISHI

Boymurodov X. T., Saboxiddinov B. S., Mirzamurodov O., Izzatullaev X.Z. Mitanova D., Ibodullaeva M., Eliboev Z., Jumanazarova X., Bektemirov A., Urozova P

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti boymurodov1971@mail.ru

Annotatsiya Suv omborida Unionidae, Corbiculidae, Lymnaeidae va Astacidae oilalariga kiruvchi 18 ta tur gidrobiontlarning turlari tarqalganligini aniqladik. Kattaqurg‘on suv omborida tarqalgan qorino yoqli, ikkipallali mollyuskalar va qisqichbaqasimonlarning ekologik guruhlari ko‘y dagicha ekanligi o‘rganildi: Peloreofillarning 8 turi (*Sinanodonta gibba*, *S. ruerorum*, *S. orbicularis*, *Corbicula cor*, *C. fluminalis*, *C. purpurea*, *Corbiculina tibetensis*, *C. ferghanensis*), reofillarning 2 turi (*Solletopterum bactrianum*, *C cureum sogdianum*), pelolimnofillarning 1 turi (*Colletopterum ponderosum volgense*), fitofillarning 5 turi (*Lymnaea stagnalis*, *L. subangulata*, *Planorbis tangitaren sis*, *Anisus ladacensis*,

Astacidae leptodactylus), telmotofillar 1 turi (*Lymnaea truncatula*), fetoreofillarning 1 turi (*Lymnaea auricularia*) tarqalganligi tahlil qilindi.

Kalit soʻzlar. Gidrobiontlar, suv ekotizimi, *Sinanodonta gibba*, *Sinanodonta ruerorum*, *Sinanodonta orbicularis*, suv ombori.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ГИДРОБИОТИКОВ СЕМЕЙСТВ UNIONIDAE, CORBICULIDAE, LYMNAEIDAE И ASTACIDAE В КАТТАКУРГОНСКОМ ВОДОХРАНИЛИЩЕ

Аннотация Установлено, что в водохранилище распространено 18 видов гидробионтов, относящихся к семействам Unionidae, Corbiculidae, Lymnaeidae и Astacidae. Изучены экологические группы брюхоногих, двустворчатых моллюсков и ракообразных, распространенных в Каттакургонском водохранилище: 8 видов пелореофиллов (*Synánodonta gibba*, *S. ruerorum*, *S. orbicularis*, *Corbicula cor*, *C. fluminalis*, *C. purpurea*, *Corbiculina tibetensis*, *C. ferghanensis*), 2 вида реофиллов (*Solletopterum bactrianum*, *Ccurium sogdianum*), 1 вид пелолимнофиллов (*Colletopterum ponderosum volgense*), 5 видов фитофиллов (*Lymnaea stagnalis*, *L. subangulata*, *Planorbis tangitarensis*, *Anisus ladacensis*, *A. leptodactylus*). Проведен анализ видов феотеофиллов (*Lymnaea auricularia*).

Ключевые слова. Гидробионты, водная экосистема, *Synanodonta gibba*, *Synanodonta ruerorum*, *Synanodonta orbicularis*, водохранилище.

DISTRIBUTION OF HYDROBIOTICS OF THE FAMILIES UNIONIDAE, CORBICULIDAE, LYMNAEIDAE AND ASTACIDAE IN THE KATTAKURGON RESERVOIR

Annotation We determined the distribution of 18 species of hydrobionts belonging to the families Unionidae, Corbiculidae, Lymnaeidae and Astacidae in the reservoir. The ecological groups of gastropods, bivalve mollusks and crustaceans distributed in the Kattakurgan reservoir were studied: 8 species of peloreophylls (*Synánodonta gibba*, *S. ruerorum*, *S. orbicularis*, *Corbicula cor*, *C. fluminalis*, *C. purpurea*, *Corbiculina tibetensis*, *C. ferghanensis*), 2 species of rheophylls (*Solletopterum bactrianum*, *C cureum sogdianum*), 1 species of pelolimnophylls (*Colletopterum ponderosum volgense*), 5 species of phytophylls (*Lymnaea stagnalis*, *L. subangulata*, *Planorbis tangitarensis*, *Anisus ladacensis*, The distribution of *Astacidae leptodactylus*), 1 species of telmotophiles (*Lymnaea truncatula*), 1 species of fetorheophiles (*Lymnaea auricularia*) was analyzed.

Keywords. Hydrobionts, aquatic ecosystem, *Synanodonta gibba*, *Synanodonta ruerorum*, *Synanodonta orbicularis*, reservoir.

Kirish. Jahoda suv ekotizimlarida tarqalgan gidrobiontlarni inventarizatsiyalash, istiqbolli turlarini aniqlash va ularni ishlab chiqarishga joriy etishga aloxida e'tibor qaratilmoqda. Hozirgi kunda turli kontinentlar suv ekotizimlari gidrobiontlarining holati aniqlandi, ularning tabiiy-geografik tarqalishi va suv ekotizimlari xususiyatlariga bog'liq taqsimlanishi baholandi, kamyob va yo'qolib ketish arafasidagi turlarini saqlab qolish choralari ishlab chiqilgan. Gidrobiontlar populyatsiyalarining holati va ularning yashovchanligi to'g'ridan-to'g'ri muhit omillarining o'zgaruvchanligi hamda ta'sir darajasiga bog'liq tarzda saqlanib turadi [1,3,4,6,9]. Hozirgi kunda Kattaqurg'on suv omborida gidrobiontlarning biotoplarda tarqalishi va ekologik guruhlari o'rganish dolzarb muammolardan biri bo'lib hisoblanadi.

Tadqiqot ob'ekti va uslublari. Material terishda Rijinashvili (2005); Izzatullaev, Boymurodov, (2019,2023,2024) metodlaridan foydalanildi [2,5,7,8,10]. Suv omborida gidrobiontlarni tadqiq qilish 2020 yildan boshlandi. Qattaqurg'on suv ombori xududdan 193 dona gidrobiontlar olinib tahlil qilindi. Turlarni aniqlashda Z.I.Izzatullayev, X.T.Boymurodovning (2009) "Zarafshon daryosi havzasi ikkipallali mollyuskalari sistemasi" va Z.I.Izzatullaevning (2019) «O'rta Osiyo va unga yondosh maydonlarning suv ekosistemalari mollyuskalari faunasi» deb nomlangan ishlaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalar va ularning tahlili. Kattaqo'rg'on suv ombori O'zbekistonda birinchilardan bo'lib qurilgan suv ombori bo'lib Zarafshon daryosi o'rta oqimida Kattaqo'rg'on shaxri yaqinida tabiiy chuqurlikda barpo etilgan. Kattaqo'rg'on suv ombori Zarafshon vodiysidagi ekin maydonlarini suv bilan ta'minlaydi va Zarafshon (Qoradaryo) daryosi suv rejimini tartibga soladi, sel va toshqin suvlarini jamg'aradi. Suv omborining joylashish koordinatlari suv quyilish qismi N 39.84439484203395, E 66.2630081176758, O'rta qismi N 39.820139466311964, E 66.23931884765626, Suv chiqish qismi N 39.763686225639454, E 66.18713378906251. Suv omborining dengiz satxidan o'rtacha balandligi 510 m. toshkil etadi.

1940—1951 yillar davomida qurilib, foydalanishga topshirildi. 1968 yilda rekonstruksiya qilinishi natijasida Kattaqo'rg'on suv ombori sig'imi 900 mln. m³ ga yetkazildi, shundan foydali sig'imi 840 mln. m³. Suv yuzasi maydoni 79,5 km². Uzunligi 15 km, maksimal kengligi 10 km, o'rtacha kengligi 5,3 km, maksimal chuq. 25 m, o'rtacha chuq. 11,3 m. Kattaqo'rg'on suv ombori suvi bilan Samarqand va Buxoro viloyatlaridagi 94 ming ga yer sug'oriladi va 150 ming ga yerning suv ta'minoti yaxshilangan. Kattaqo'rg'on suv ombori suvi kanal bilan Qoradaryoga quyiladi. Suv omborida baliqchilik tez rivojlanmoqda.

Suv omborida Unionidae, Corbiculidae, Lymnaeidae va Astacidae oilalariga kiruvchi gidrobiontlarni taxlil qildik. Hozirgi kunda suv ombori suv ekotizimlarida 4 oilaga mansub bo'lgan 18 ta tur gidrobiontlarning turlari tarqalganligini aniqladik (1-jadval).

Suv ombori biotoplarida ikkipallali mollyuskalarning Unionidae oilasi Sinanodonta urug'idan 3 tur tarqalgan bo'lib ular 1 m² joyda o'rtacha *Sinanodonta gibba* 1,4, *S. ruerorum* 1,1, *S. orbicularis* 1,5 tadan tarqalganligini o'rgandik. Suv omboriga xitoy kompleksi baliqlari – oq amur, xumbosh kabilarni iqlimlashtirish natijasida Sinanodonta urug'i turlari tarqalgan. Bu turlar lichinkalari-gloxidiyalari baliqlarda parazitlik qiladi. Ushbu turlar asosan batqoqlashgan suv ekotizimlarida tarqalgan bo'lib loyga yarim kumilgan holatda yashaydi.

1-jadval

Kattaqurg'on suv omborida gidrobiontlarning biotoplarda tarqalishi va ekologik guruhleri (n= 10, m²/dona)

	Turlar	Kattaqurg'on	Biotoplari			Ekologik guruhlari
			Toshloq yerlar	Qumloq yerlar	Loylar	
Ikkipallali mollyuskalar (Bivalvia) sinfi Unionidae oilasi						
1	<i>Sinanodonta gibba</i>	1,4±0,2	-	-	+	Peloreofil
2	<i>Sinanodonta ruerorum</i>	1,1±0,1	-	+	-	Peloreofil
3	<i>Sinanodonta orbicularis</i>	1,5±0,3	-	-	+	Peloreofil
4	<i>Solletopterum bactrianum</i>	0,4±0,1	-	-	+	Reofil
5	<i>Colletopterum cureum sogdianum</i>	0,7±0,1	-	-	+	Reofil
6	<i>Colletopterum ponderosum volgense</i>	0,8±0,1	-	-	+	Pelolimnofil
	Corbiculidae oilasi					
7	<i>Corbicula cor</i>	0,7±0,3	-	+	-	Peloreofil
8	<i>Corbicula fluminalis</i>	1,0±0,2	-	+	-	Peloreofil
9	<i>Corbicula purpurea</i>	0,9±0,2	-	+	-	Peloreofil
10	<i>Corbiculina tibetensis</i>	1,8±0,4	+	-	-	Peloreofil
11	<i>Corbiculina ferghanensis</i>	2,2±0,5	-	+	-	Peloreofil
Qorinoyoqli mollyuskalar (Gastropoda)sinfi <i>Lymnaeidae</i> oilasi						
12	<i>Lymnaea stagnalis</i>	2,1±0,5	+	-	-	Fitofil
13	<i>Lymnaea truncatula</i>	1,3±0,2	+	-	-	Telmatofil
14	<i>Lymnaea subangulata</i>	1,1±0,1	-	-	+	Fitofil
15	<i>Lymnaea auricularia</i>	1,2±0,2	-	+	-	Fitoreofil
16	<i>Planorbis tangitarenensis</i>	0,5±0,1	-	-	+	Fitofil
17	<i>Anisus ladacensis</i>	0,3±0,1	-	-	+	Fitofil
Qisqichbaqacimonlar (Srustacea) sinfi Astacidae oilasi						
18	<i>Astacidae leptodactylus</i>	0,9±0,1	-	-	+	Fitofil
	Jami turlar soni	18	3	6	9	

Solletopterum urug'idan *Solletopterum bactrianum* 0,4, *C. cureum sogdianum* 0,7, *C. ponderosum volgense* 0,8 tadan uchraydi. Boshqa turlarga qaraganda *Solletopterum bactrianum*, *C. cureum sogdianum* turlari biatoplarda zichligining kamligi bilan ajralib turadi [1].

Corbiculidae oilasi *Sorbicula* urug'iga kiruvchi *Corbicula cor* 0,7, *C. fluminalis* 1,0, *C. purpurea* 0,9, *Corbiculina* urug'idan *Corbiculina tibetensis* 1,8, *C. ferghanensis* 2,2 tadan tarqalgan. Ushbu oila turlari suv ombori qumloq biatoplarida keng tarqalgan bo'lib, bu turlarning bush chig'anoqlarini ham ko'plab uchratish mumkin. Qorinoqqli suv mollyuskalari suv omboriga suv kuyiluvchi qismi suvlarida tarqalgan bo'lib ular 1 m² joyda zichligi ko'ydagicha bo'lishi aniqlandi. Lymnaeidae oilasi *Lymnaea* urug'idan *Lymnaea stagnalis* 2,1, *L. truncatula* 1,3, *L. subangulata* 1,1, *L. auricularia* 1,2 tadan tarqalganligi o'rganildi. Suv ombori biatoplarida *Lymnaea thiessea*, *L. oblonga* va *L. bactriana* turlari uchramadi. Suv omborlari suvlari o'ziga xos qator kimyoviy va biologik xislatlarga ega bo'lib, gidrobiontlarning tuzilishi va ularning hayot faoliyatini ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Suvning asosiy ekologik omillari va ularni organizmlarga ta'sir qilish qonunlari Suv fizikaviy va kimyoviy modsa sifatida gidrobiontlarga hayot muhiti bo'lib, ular faoliyatiga doimiy ta'sir qilib turadi. Suv organizmlar uchun tayanch bo'lishi bilan bir katorda, ularga oziqa va kislorod yetkazib beradi [6].

Suv ombori chap soxili biatoplarida va suv omboridan suv chiqarish kanalida Planorbidae oilasi *Planorbis* urug'idan *Planorbis tangitarensis* 0,5 *Anisus ladacensis* 0,3 tadan uchrashini aniqladik. Suv omborida gidrobiontlarni o'rganish davrida Qisqichbaqasimonlardan Astacidae oilasiga mansub bo'lgan *Astacidae leptodactylus* 0,9 tadan tarqalganligini aniqladik. Suv ombori va unga yaqin bo'lgan suv ekotizimlarida qisqichbaqalardan *Astacidae leptodactylus* tarqalgan bo'lib baliqchilar suv omborida baliq tutish vaqtida qisqichbaqalar ham tutilib aholi tamonidan oziq-ovqat sifatida keng miqyosida istemol qilinmoqda. Shu bilan birga suv ombori yaqinidagi baliqchilik xo'jaliklarida *Astacidae leptodactylus*ni ko'paytirish ishlari amalga oshirilmoqda. Aholi tamonidan ushbu maxsulotga talab yildan-yilga ortib bormoqda.

Suv ekotizimlarida tarqalgan gidrobiontlarni yashash joyiga qarab ekologik guruhlarini tahlil qilganimizda ular 6 xil ekologik guruhlarga mansubligi aniqlandi. Kattaqurg'on suv omborida tarqalgan qorinoqqli, ikkipallali mollyuskalar va qisqichbaqasimonlarning ekologik guruhlari ko'ydagicha ekanligi o'rganildi: Peloreofillarning 8 turi (*Sinanodonta gibba*, *S. ruerorum*, *S. orbicularis*, *Corbicula cor*, *C. fluminalis*, *C. purpurea*, *Corbiculina tibetensis*, *C. ferghanensis*), reofillarning 2 turi (*Solletopterum bactrianum*, *C. cureum sogdianum*), pelolimnofillarning 1 turi (*Colletopterum ponderosum volgense*), fitofillarning 5 turi (*Lymnaea stagnalis*, *L. subangulata*, *Planorbis tangitarensis*, *Anisus ladacensis*,

Astacidae leptodactylus), telmotofillar 1 turi (*Lymnaea truncatula*), fetoreofillarning 1 turi (*Lymnaea auricularia*) tarqalganligi tahlil qilindi [9].

Xulosa. Suv omborida yashash joylariga ko‘ra ekologik guruhlariga ajratilgan bo‘lib peloreofil oqar suvlar loylarida suv omboriga kirish va chiqish qismlari suvlarida yashovchi turlar boshqa turlarga nisbatan daminandlik qilishi aniqlandi. Kattaqo‘rg‘on suv ombori toshkil etilganiga uzoq vaqt bo‘lganligi, suv omborida ko‘plab baliqlar turlarining iqlimlashtirilganligi sababli gidrobiontlar faunasining boyligi bilan Zarafshon daryosi o‘rta oqimidagi boshqa suv omborlardan farq qiladi. Suv omborida Unionidae, Corbiculidae, Lymnaeidae va Astacidae oilalariga kiruvchi 18 ta tur gidrobiontlarning turlari tarqalganligini aniqladik. Bu turlarning 3 turi toshlaq biotoplarda, 6 turi qumloq biotoplarda va 9 turi loyli biotoplarda tarqalganligi o‘rganildi.

Adabiyotlar ruyxati

1. Bouchet P. Inventorying the molluscan fauna of the world: how far to go? In: K. Jordaens, N. van, 2007. – P.180;
2. Huber Markus. Compendium of Bivalves. A Full-color Guide to 3, 300 of the Worlds Marine Bivalves. A Status on Bivalvia after 250 Years of Research. – Conch Books, 2010. P. 23;
3. Иззатулаев З.И. Водные моллюски Средней Азии – индикаторы загрязнения водоемов и водотоков // Гидробиологический журнал, 1992. Т.28, – №1. С.85-90;
4. Khudaynazar Yunusov¹, Khusniddin Boymurodov, Azamat Egamkulov, Gofurjon Dilmurodov, and Farrukh Djalilov. Distribution of hydrobionts in aquatic ecosystems in different parts of the Akdaryo river E3S Web of Conferences 539 010 (2024) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453901012> 539 RSE-III-2024
5. Z. Izzatullaev, Kh.T.Boymurodov, D.A. Olimova, Kh.Z.Izzatullaev. Bivalve mollusks (Mollusca, Bivalvia) indicators of different types of reservoir bodies and watermarks of the rivers basin of Uzbekistan. E3S Web of Conferences **555**, 02006 (2024) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202455502006> RIEEM 2024
6. Khusniddin T. Boymurodov, Nasiba D. Khodjaeva, Matnazar Sh. Raximov, Gappar Ya. Bobonazarov, Suhrob X. Boymurodov, Sayfulla J. Khurazov, Barno O. Davronov. Effect of hydrochemical indicators of Sangzor river water on mollusk population indicators. E3S Web of Conferences 555, 02002 (2024) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202455502002> RIEEM 2024
7. Khusniddin T. Boymurodov*, Khudainazar B. Yunusov, Azamat N. Egamkulov and Umidjon R. Fayzullayev. Saprobic index of bivalve mollusks of families Unionidae and Sorbiculidae distributed in the aquatic ecosystems of Uzbekistan. E3S Web Conf. Actual Problems of Ecology and Environmental Management (APEEM 2023) DOI <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202340701003> E3S Web of Conferences **407**, 01003 (2023)
8. Boymurodov Kh, Suyarov S. Bivalve mollusk fauna and ecological groups of Unionidae and Corbiculidae families in natural and artificial reservoirs of Uzbekistan // Actual Problems of Ecology and Environmental Management: E3S Web of Conferences. – Vol. 265. – Moscow, 2021. – P. 1-7. (Article Number:

01014). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501014>

9. R. Masharipov, S. Suyarov, N. Khasanov, T. Jabbarova, F. Jalilov, F. Turikhanov, D. Kosimov, I. Tuinazarova, F. Shodmonov. // Influence of hydrochemical indicators on the age and density of bivalve molluscs, spread in the lower reaches of the Zarafshan river. E3S Web of Conferences 265, 01013 (2021) APEEM 2021 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501013>.

10. Khusniddin Boymurodov,, Nodir Khasanov. // Influence of abiotic factors on biodiversity of the populations of bivalve molluscs of the Lower Zarafshan reservoirs. E3S Web of Conferences 265, 01012 (2021) APEEM 2021 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501012>

11.Tozagul Zhabborova, Khusniddin Baymuradov, Iroda Tuinazarova, Bekzod Otakulov, Azamat Egamkulov. Aquatic ecosystems of the lower reaches of the Zarafshan River. Diversity and ecological groups of mollusks. E3S Web of Conferences 262, 04009 2021. – P. 1-4. 2021 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126501013>.

12. Boymurodov H, Jabborov Kh, Jabbarova T, Aliyev B., Mirzamurodov O, Egamkulov A. Changes in the habitats of the Unionidae, Euglesidae, Pisididae and sorbiculidae species with the construction of reservoirs in the kashkadarya basin due to climate change // Reliability: Theory and Applications Electronic Journal of International group on reliability journal is registered in the library of the u.s. congress special issue 4 (70)November 2022.345-348 p.

COLLEPTERUM CYREUM SOGDIANUM VA COBICULA COR IKKIPALLALI MOLLYUSKALARI CHIG‘ANOQLARINING O‘ZGARUVCHANLIGIGA EKOLOGIK OMILLAR TA’SIRI

Bektashev Sh.M., Boymurodov X. T., To‘ynazarova I.A., Turniyozova N. R., Turexanov F.F., Adilov S. A., Bobomurodov Z.A., Jalilov F.S., Jabborova T. X., Jiyonov T.M. Nurmurodov D.E

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti boymurodov1971@mail.ru

Jizzax politexnika institute

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Samarqand viloyati FVB “Hayot faoliyat xavfsizligi” o‘quv markazi o‘qituvchisi

Annotatsiya. *Collepterus cyreum sogdianum* va *Cobacula cor* ikkipallali mollyuskalari chig‘anoqlarining o‘zgaruvchanligiga ekologik omillar ta’sirini o‘rganish dolzarb muammolardan biri bo‘lib hisoblanadi. Sirdaryoda *Collepterus cyreum sogdianum* ning umumiy og‘irligi o‘rtacha 575 g. Qashqadaryoda o‘rtacha 553 g ekanligi aniqlandi. Mollyuska chig‘anoqlarining o‘lchamlari o‘zgaruvchanligini Sirdaryoda ChU 152 mm., ChB 77 mm., ChQ 83 mm., Qishqadaryoda esa ChU 147 mm., ChB 74 mm., ChQ 79 mm o‘zgaradi. Sirdaryoda *Corbicula cor* ning o‘rtacha og‘irligi 0,62 g, ChU 26 mm., ChB 24 mm., ChQ 18,4

MUNDARIJA

1-SHO'BA: TABIIY RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANISH, EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASH 4

<i>Yunusov X.B., Begmatova M.X., Nurniyozov A.A., Xasanova G. J., - INGICHKA BARGLI SANO O'SIMLIGINING BIOLOGIYASI, LABORATORIYA SHAROITIDA URUGINING UNUVCHANLIGINI O'RGANISH.....</i>	<i>4</i>
<i>Begmatova Maloxat, Khushvaktovna, Sunnatova O.Sh. - Acanthophyllum gypsophiloides bioekologiyasi, dorivorlik xususiyatlari</i>	<i>8</i>
<i>Begmatova Maloxat, Khushvaktovna, Akkereyeva Elmira, Gumarova Zhannar Maratovna, Maksut Assylanbek, Student - ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ УТИЛИЗАЦИЯ МАСЛА ИЗ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ....</i>	<i>11</i>
<i>Boymurodov X., Otaxonov X., Kurashev A., Normamatov B., Saidova D., Narzullaeva Sh. - ASALARILAR YASHASH MUXITIGA MOSLASHISHI VA EKOLOGIYASI</i>	<i>22</i>
<i>Raximov Ixtiyor Baxtiyor o'g'li - QISHLOQ XO'JALIKLARIDA SUV RESURLARIDAN FOYDALANISHDA INNOVATSIYALARNI QO'LLASHNING VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....</i>	<i>27</i>
<i>Axmadjonova Yorqinoy Tojimurodovna - SUV MUAMMOLARI VA EKOTIZIMNING KELAJAGI: AYDAR-ARNASOY KO'LLARI MISOLIDA.....</i>	<i>30</i>
<i>Дж.Дж.Маматкулов, Г.А.Сувонова, Ф.С.Джуманиёзова, Б.Дустов, .Ф.Жуманазарова - ВЛИЯНИЕ СОЛНЕЧНОЙ РАДИАЦИИ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ.....</i>	<i>34</i>
<i>Eshbekova Guljakhon Gofur kizi - O'ZBEKISTONDA PLASTIK IFLOSLANISHNI BARTARAF ETISHDA BIOTEXNOLOGIK YONDASHUVLAR.....</i>	<i>40</i>
<i>Xodjayeva Nasiba Jo'raqulovna, Turdiev Bektosh Murod o'g'li, Sattorov Dilshod Chorshanbiyevich, Muhammadiyeva Ra'no Mamarajab qizi, Abilova Durdona Xusniddin Qizi - GLOBAL EKALOGIK MUOMMOLAR.....</i>	<i>43</i>
<i>Дж.Дж.Маматкулов, Г.А.Сувонова, Ф.С.Джуманиёзова - ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ В ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОМ ПРОЕКТИРОВАНИИ ЛАНДШАФТА.....</i>	<i>48</i>
<i>Maxsudov Qodirjon Solijonovich, Yuldashev G'ulomjon - ADIR MINTAQA TUPROQLARIDA GIPS QATLAMI CHUQURLIGINING O'ZGARISHI</i>	<i>51</i>

2-SHO'BA: O'SIMLIK VA HAYVONOT DUNYOSI BIOLOGIK XILMA-XILLIGI, IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA ULARNI MUHOFAZA QILISH MASALALARI 54

<i>Kuchkarova Zarifa Donyorxon qizi, Shernazarov Shavkat Shuhratovich, Baratov Kamol Urolboy o'g'li, Mengboyeva Madina Mamayusuf qizi - SAMARQAND VILOYATI SHAROITIDA RASTAROPSHA (SILYBUM MARIANUM) URUG'NING NAMLIK VA OQSIL MIQDORINI TAHLILI.....</i>	<i>54</i>
<i>Egamqulov A. N., Boymurodov X.T., Aliyev B.X., Abduhafizova.F.A., Saparova S.O., Mamadiyorova. Sh.D., Rajabov.Sh.I., Mamayusofova.M.U., Dusanova.X.O., Tovsharova.S.X., Xamidov.N.X. - ADIR MINTAQASI BULOQ VA CHASHMALARI GIDROBIONTLARI FAUNASI VA EKOLOGIYASI</i>	<i>58</i>
<i>Boymurodov X. T., Saboxiddinov B. S., Mirzamurodov O., Izzatullaev X.Z. Mitanova D., Ibodullaeva M., Eliboev Z., Jumanazarova X., Bektemirov A., Urozova P - KATTAQURG'ON SUV OMBORIDA</i>	

UNIONIDAE, CORBICULIDAE, LYMNAEIDAE VA ASTACIDAE OILALARI GIDROBIONTLARNING TARQALISHI.....	62
Bektashev Sh.M., Boymurodov X. T., To'ynazarova I.A., Turniyozova N. R., Turexanov F.F., Adilov S. A., Bobomurodov Z.A., Jalilov F.S., Jabborova T. X., Jiyanov T.M. Nurmurodov D.E - COLLEPTERUM CYREUM SOGDIANUM VA COBICULA COR IKKIPALLALI MOLLYUSKALARI CHIG'ANOQLARINING O'ZGARUVCHANLIGIGA EKOLOGIK OMILLAR TA'SIRI.....	68
Aliyev B.X. - CHIMQO'RG'ON SUV OMBORI GIDROBIONTLARI BIOXILMA-XILLIGI.	73
Abduvaliyev Bahtiyorjon Avazbekovich, Zokirov Islomjon Ilxomjonovich – FARG'ONA VODIYSI SHAROITIDA YASHOVCHI XONAKI O'RDAKLAR (ANAS PLATYRHYNCHOS DOMESTICUS (LINNAEUS, 1758)) GELMINTOFAUNASI.....	76
Kh.Kh.Dolimov - THE SIGNIFICANCE OF THE ALOE VERA PLANT IN MODERN MEDICINE	81
Hasanova Farida Bekzod qizi - SALVIA SUBMUTICA BOTSCH. & VVED. NING TARQALISHI VA FITOSENOLIGIYASI.....	82
Hasanov Murtoza Abduvaliyevich, Islamov Buston Sultonovich, Amirullayev Azamat Gaybullayevich - OMONQO'TON MILLIY TABIAT BOG'INING NOYOB MUHOFAZAGA MUHTOJ O'SIMLIKLARI	86
K.O.Saporbayev., E.A.Zufarov - O'RIK BARGLARI MORFOLOGIYASI.....	91
Aliyeva Muxarramxon Xakimjonovna - SHIRINMIYA O'SIMLIGINING BIOLOGIK VA DORIVORLIK XUSUSIYATLARI.....	95
Izzatullayev Z.I, Dilmurodov G'ofurjon Shavkat o'g'li - SAMARQAND VILOYATI ISHTIXON TUMANI TUPROQ TIPLARIDA TARQALGAN QURUQLIK QORINOYOQLI MOLLYUSKALARINING FAUNISTIK TARKIBI, AYRIM EKOLOGIK XUSUSIYATLARI VA TARQALISHI BO'YICHA ILK MA'LUMOTLAR.....	98
Feruzbek Farxod o'g'li Kuranbayev - OLXO'RIDA UCHRAYDIGAN ZAMBURUG' KASALLIKLAR	103
Исламов Б.С., доцент, Очилов У. А. - НЕКОТОРЫЕ БИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ COUSINIA RESINOSA JUZ.....	106
Tadjiyev Jamshid Janizakovich, Dustov Begnazar Sayfulloyevich - CICHORIUM INTYBUS L. URUG'LARINING UNIB CHIQISHIGA EKOLOGIK OMILLARNING TA'SIRI.....	111
Togayeva Gulruxsor, Norqulov Ma'sudjon - MANZARALI DARAXTLAR ICHIDA GYMNOCLADUS DIOICUS NING O'RNI	115
Ikramov Temur Saydullo o'g'li - UMURTQASIZ HAYVONLAR FAUNASINING SISTEMATIKASI VA ZAMONAVIY HOLATI.....	119
Kh.Kh.Dolimov - ANTIMICROBIAL EFFECTS ALOE VERA.....	122
Xolmuradov Bobur Bahrom o'g'li, Mamajonova Sarvinozxon Odiljon qizi - ACROPTILON REPENS (RUSSIAN KNAPWEED)NING KIMYOVIY TARKIBI VA XUSUSIYATLARI.....	123
Xamdamova Elnora Iskandarovna, Suvonova Go'zal Asrorovna - NUXAT BIOLOGIK AZOT MANBAASI.....	128
Мукумов И.У, Хушвактова Д.С, Дустанов Б.С - ДЕРЕВЬЯ И КУСТАРНИКИ В ОКРЕСТНОСТИ ГОРОДА ШАХРИСАБЗ (УЗБЕКИСТАН).....	132
Шодиева Зулайхо Шавкатовна, Мукумов Илхом Уктамович - FERULA L. POLIKARB TURLARINING TARQALISHI VA FOYDALI XUSUSIYATLARI.....	135
Baratov Kamol Urolboy o'g'li, Tursunova Kamola Rahmatillo qizi, Kuchkarova Zarifa Donyorxon qizi, Mengboyeva Madina Mamayusuf qizi - DORIVOR O'SIMLIKLARDAN OLINGAN ASALNING BIOLOGIK FAOLLIIGI VA SHIFOBAXSHILIK XUSUSIYATLARI.....	139